

ГУМАНІСТИЧНА СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ

Статтю присвячено з'ясуванню гуманістичної сутності педагогічної підтримки, яка розглядається в контексті особистісно орієнтованого підходу до навчання.

Ключові слова: педагогічна підтримка, гуманістична сутність педагогічної підтримки, гуманізація навчального процесу.

Статья посвящена выяснению гуманистической сущности педагогической поддержки, которая рассматривается в контексте лично ориентированного подхода к обучению.

Ключевые слова: педагогическая поддержка, гуманистическая сущность педагогической поддержки, гуманизация учебного процесса.

The article is devoted to finding out of humanistic essence of pedagogical, which is disposed in the personally orientated approach or learning.

Key words: pedagogical support, humanistic essence of pedagogical, humanization of educational process.

Постановка проблеми. В останні роки поняття педагогічної підтримки стало предметом активних обговорень і досліджень в психолого-педагогічній літературі. Воно з'явилося з огляду на розвиток ідей учнецентрованої педагогіки, відправною позицією якої є визнання індивідуальності учня, її унікальності й неповторності вищою цінністю. Така позиція невід'ємна від визнання гуманістичної місії освіти як її провідного призначення. Розуміння освіти як сприяння вільному самостановленню людини зумовлює актуальність дослідження гуманістичної сутності педагогічної підтримки, яка розглядається як специфічна галузь – напрям професійної педагогічної діяльності зі створенням умов для саморозвитку дитини.

Аналіз актуальних досліджень. Радикальні трансформації в освіті, розширення й поглиблення концепції особистісно орієнтованого підходу до навчання стимулювали розвиток педагогічних теорій і практики, основу яких складають ідеї гуманізації навчального процесу, взаємовідносин педагога і школяра, дорослого й дитини.

Якщо традиційно соціально-педагогічні моделі розвитку особистості задавалися ззовні як певні нормативи, зразки, на досягнення яких спрямовувався навчальний процес, то особистісно орієнтована педагогіка пропагує гуманістичні ідеали і націлена на пріоритети ін-

дивідуальності, самотності, самоцінності особистості. У контексті гуманістичної педагогіки розробляється теорія й практика педагогічної підтримки дітей, яку вважають системою педагогічної діяльності, що розкриває особистісний потенціал людини.

Мета статті – з'ясувати й проаналізувати гуманістичну сутність педагогічної підтримки.

Виклад основного матеріалу. Попри те, що поняття «педагогічна підтримка» широко вживається у психолого-педагогічній літературі, його тлумачення не набуло єдності.

У світовій системі освіти досить відомим є термін «school-counselling and guidance», що в перекладі означає «шкільне консультування й керівництво». Служба «guidance» з'явилася в Америці на початку ХХ століття і з самого початку система спрямовувалася загалом на учнів старших класів і була пов'язана з професійною орієнтацією. У 60 – 70-ті роки ХХ століття «guidance» як система педагогічної підтримки почала бурхливо розвиватися в багатьох країнах і набувати нормативного регульованого характеру.

У Великій Британії суть педагогічної допомоги і підтримки виражається у пасторському піклуванні та опікунстві. В Америці зміст поняття «guidance» трактується як створення атмосфери навчання, навчального середовища або екології класу. У Голландії зміст зазначеного поняття передано через англійське «school-counselling and guidance and career counseling», що в перекладі означає – «система психолого-педагогічної допомоги і підтримки дитини в освітньому процесі та у виборі професійного шляху».

Різниця у вживанні термінів пов'язана передусім з культурними традиціями кожної країни. Наприклад, керівництво і підтримка в Голландії сприймаються як рівнозначні поняття. Взагалі за кордоном вживають такі поняття традиційно разом, в одному словосполученні, що можна трактувати як «керівництво через консультування», тобто «м'яке» керівництво, яке зумовлене запитамі дитини, а не нав'язане їй. Водночас у Росії та Україні слово «керівництво» сприймають не як допомогу і підтримку, а як домінування дорослого над дитиною, ведення та підштовхування її вперед.

У Росії думки про необхідність підтримки підростаючої дитини висвітлюються в працях багатьох педагогів і психологів (К.Д. Ушинський, А.С. Макаренко, І.П. Іванов, Ш.А. Амонашвілі, А.В. Мудрик та ін.), які ґрунтують теорію та практику на позиціях захисту інтересів дитини. Однак виокремлення даної проблеми в особливу сферу цілеспрямованої педагогічної діяльності було здійснено О.С. Газманом.

Саме він уперше ввів поняття педагогічної підтримки в науковий обіг і виокремив у педагогічному процесі три галузі: навчання, виховання (вони становлять сферу соціалізації) і педагогічну підтримку (сфера індивідуалізації) [6]. З тих пір і теорія, і освітня практика педагогічної підтримки дитини пройшли етап первинного становлення, на якому було обґрунтовано й доведено право педагогічної підтримки на життя, адже кожна дитина ставить перед педагогом нові професійні завдання розвитку, що збагачує педагогічну теорію й практику.

Нині поняття «педагогічна підтримка» не має завершеного цілісного наукового опису. Через неоднорідність та об'ємність цього поняття, а часто й нечіткість предмета дослідження, в ньому виділяються ознаки, які належать до різних галузей наукового знання: педагогіки, соціальної педагогіки, психології, соціології. Так, наприклад, психолог А.Д. Андрєєва розглядає педагогічну підтримку як процес. Вона пояснює, що дорослий у процесі підтримки зосереджується на позитивних сторонах і перевагах дитини з метою утвердження її самооцінки, допомагає дитині повірити в себе та свої здібності, уникнути помилок, підтримує її при невдачах.

А. Асмолов вважає, що педагогічна підтримка є загальним елементом освіти і являє собою систему засобів, які забезпечують допомогу дітям в самостійному індивідуальному виборі, а також допомагають подолати перешкоди (труднощі, проблеми) самореалізації в навчальній, комунікативній і творчій діяльності [3]. С. Бойкова вважає, що педагогічна підтримка – це диференційована адресна допомога учневі. Е. Бондаревська, С. Кульневич зазначають: «Педагогічна підтримка – це індивідуальна й особистісна підтримка учня» [5]. Зовсім інакше трактує це поняття Т. Анохіна: «Педагогічна підтримка являє собою систему засобів, які забезпечують допомогу дітям у самостійному індивідуальному виборі – до громадянського, професійного, екзистенціального самовизначення, а також допомогу в подоланні перешкод (труднощів, проблем) самореалізації в навчальній, комунікативній, трудовій і творчій діяльності» [1]. Е. Александрова, В. Бедерханова, О. Газман, Н. Крилова, В. Слободчиков вважають, що педагогічна підтримка – це педагогічна діяльність, яка забезпечує процеси становлення індивідуальності дитини та її самості. Е. Казакова зазначає, що це – психолого-медичний і соціальний супровід дитини. В. Маралов зауважує, що педагогічна підтримка – це свідоме керування процесом саморозвитку особистості. С. Юсфин вважає, що вона належить до принципів життя освітньої установи. Г. Давидов наголошує, що педагогічна підтримка – це взаємодія вчителя й учня.

Г. Рогалева підтримує його думку і розкриває дане поняття як основу спільної діяльності дітей і дорослих. Н. Крилова наголошує, що даний феномен є елементом будь-якого співробітництва та взаємодії. С. Расчьотіна розкриває підтримку як особливий вид взаємодії, що забезпечує подолання труднощів девіантної поведінки. М. Аксиньева наголошує, що педагогічна підтримка – це «міст», «провідник», що забезпечує педагогу й дитині рух один до одного, переборюючи й перетворюючи ті умови їхньої життєдіяльності, які перешкоджають педагогу виконувати свої професійні завдання – навчати й виховувати, а дитині – вчитися й удосконалюватися [2].

Ідея педагогічної підтримки цілком відповідає концепції особистісно орієнтованого підходу до навчання. На думку Л. Міщик, таку концепцію можна розвивати у двох аспектах: по-перше, конкретизуючи, визначаючи певні завдання особистісно орієнтованої педагогічної роботи, надаючи їй відповідну логіку й технологію; по-друге, – виділяючи її як особливу педагогічну діяльність, що забезпечує процес саморозвитку дитини з максимальним використанням її особистого потенціалу.

У багатьох дослідженнях (В. Бедерханова, Н. Крилова, Н. Михайлова, С. Юсфин) феномен педагогічної підтримки розглядається в ракурсі гуманістично орієнтованої системи освіти. Педагогічна підтримка є: технологією організації особистісної взаємодії дорослого й дитини; педагогічним супроводом, процесом створення психологічно комфортних умов для особистісного розвитку; виховною технологією; невід'ємною складовою процесів гуманізації освіти; процесом педагогічної взаємодії; діяльністю суб'єктів освітнього процесу, спрямованою на надання допомоги дитині в її розвитку; складною високотехнологічною, але одночасно «психологоємною» системою педагогічної взаємодії в умовах сучасного освітнього процесу; багатомірним процесом, зосередженим на позитивних сторонах і перевагах особистості, що сприяє відновленню віри в себе і свої можливості, підвищенню резистентності особистості до дестабілізуючих зовнішніх і внутрішніх факторів; технологією організації особистісної взаємодії дорослого й дитини; найважливішим педагогічним кредо людей, які працюють з дітьми. Н. Крилова зазначає: «Педагогічна підтримка належить до іншої культури виховання, що виростає на внутрішній волі, творчості, діяльнісному демократизмі й гуманізмі взаєностосунків дорослого й дитини». Саме в такому значенні педагогічну підтримку найчастіше використовують практики.

У контексті даного підходу найважливішим поняттям, що визначає сутність педагогічної підтримки, вважають гуманістичну професійну позицію педагога, яка поєднує в собі не лише особистісно орієнтовані педагогічні дії, а й позитивні емоційні стосунки з учнями. Така позиція притаманна й українським ученим (І. Бех, І. Зязюну, М. Ярмаченко). Досліджуючи проблеми гуманізації професійної позиції вчителя, кожен із цих авторів розглядає різні аспекти даного процесу. Т. Анохіна, з огляду на важливість допоміжного ставлення до учня, приділяє увагу в першу чергу діяльнісному аспекту підтримуючої взаємодії [1]. Н. Крилова, визначаючи педагогічну підтримку як простір особистісних змін дитини й дорослого, формулює етичні норми поведінки, що базується на антропоцентричному підході та концепції допоміжних взаємин К. Роджерса, метою яких є не вирішення окремої проблеми, а допомога дитині «вирости» так, щоб вона сама змогла справлятися з існуючою, а також з наступними проблемами, будучи вже більш інтегрованою особистістю. Розвиваючи тему особистісної та професійної позиції педагога, що дозволяє йому працювати в гуманістичній парадигмі за педагогічної підтримки, В. Бедерханова [4] схарактеризувала сутність гуманістичної позиції вихователя-«підтримувача» і довела, що «становлення гуманістичної позиції педагога зумовлене діалектикою внутрішніх (особистісних) та зовнішніх (соціально-професійних) факторів...», урахування яких може суттєво вплинути на ефективність педагогічної підтримки як способу взаємодії педагогів і учнів.

О.В. Іванов наголосив, що педагогічна підтримка дитини стає не тільки основною функцією педагога, особливою технологією освіти, але й принципом сучасної культурної парадигми освіти, основою змісту діяльності педагога під час якої він забезпечує процес індивідуалізації – створення умов для саморозвитку особистості дитини [7]. Організація освітнього простору на базі концепції педагогічної підтримки вимагає зміни або актуалізації насамперед ціннісних орієнтацій педагогів, освоєння нових педагогічних технологій, що дозволяють взаємодіяти з дітьми на гуманістичних засадах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Гуманістична сутність педагогічної підтримки є її характерною ознакою. Велика група дослідників (Т. Анохіна, В. Бедерханова, О. Газман, Н. Іванова, Н. Крилова та ін.), розвиваючи ідеї К. Роджерса про допоміжні взаємини, зазначають, що найважливішою умовою успішної реалізації педагогічної підтримки є наявність у педагога гуманістичної позиції щодо ставлення до дитини, і це допомагає у формуванні відкритих,

довірливих, партнерських стосунків з учнем, які є передумовою професійних дій педагога. Ця гуманістична позиція педагога відбивається як у його професійній діяльності з огляду на проблеми дитини, так і в емоційному ставленні до учня. Отже, педагогічна підтримка як специфічна діяльність, спрямована на становлення індивідуальності дитини, може стати критерієм справжньої гуманізації педагогічного процесу.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є проведення дослідження видів і способів надання педагогічної підтримки в умовах інтенсивного використання інформаційно-комунікаційних технологій у практиці навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Анохина Т.В.* Педагогическая поддержка как реальность: В сб.: Новые ценности образования: забота – поддержка – консультирование. – М.: Инноватор, 1996. Вып. 6.
2. *Аксиньева М.А.* Педагогическая поддержка как современная образовательная технология / М.А. Аксиньева // Учебно-методическое пособие для преподавателей, организаторов повышения квалификации педагогических работников учебных заведений. Допущено учебно-методическим объединением при Совете директоров средних специальных учебных заведений Южного федерального округа. – Ростов н/Д: РГКРИПТ, 2004. – 111 с.
3. *Асмолов А.* Содействие ребенку // Новые ценности образования. – М., 1996. – 343 с.
4. *Бедерханова В.П.* Педагогическая поддержка индивидуализации личности в процессе образования // Психологические проблемы самореализации личности: Сборник научных трудов. Вып. 3. – Краснодар, 1998. – С. 50.
5. *Бондаревская Е.В., Кульневич С.В.* Педагогика. – Ростов на/Д, 1999. – С. 156.
6. *Газман О.С.* Педагогическая поддержка детей в образовании как инновационная проблема // Новые ценности образования. – 1995. – №3. – С. 58 – 64.
7. *Иванов А.В.* Педагогическая поддержка ребенка в современном воспитании // Вісник психології і соціальної педагогіки [Електронний ресурс]: Збірник наук. праць / Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету ім. Бориса Грінченка; Московський гуманітарний педагогічний інститут. – Випуск 1. – К., М., 2009. – Режим доступу до збірника: <http://www.psyh.kiev.ua>